

Tarih Okulu
Sonbahar 2009
Sayı V, 3-29.

PROF.DR. İSMAİL AKA İLE MÜLAKAT*

Hasan MERT**



Hasan Mert: Hocam, sizinle sohbet etmek benim için elbette kolay değil; çünkü talebenizim. Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız? Nerede doğdunuz, ne zaman doğdunuz?

İsmail Aka: Benim hayatımın öyle pek fazla enteresan tarafları yok. Önce doğumumla başlayayım. Benim doğumumun garip bir hikâyesi var: Herkes beni Selçuklu bilir; ben kendim de beni Selçuklu biliyorum; ama bir tesadüf eseri ben Selçuk'ta doğmadım, önce bunu söyleyeyim. Benim annem ve babam mübadeleyle 1924 başlarında Türkiye'ye Yunanistan'dan gelmişler. Tabii ki annem ve babamın Türkiye'ye gelişleri küçük yaşlarda olmuş. Sizler de biliyorsunuz, mübadele sonucu gelenler Türkiye'nin çeşitli yerlerine

* Burada deşifresini verdiğimiz mülakat 4 Temmuz 2008 tarihinde "Selçuk Kültür Envanteri-Kent Belleği Projesi" çerçevesinde yapılmıştır.

** Yard. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

yerleştirilmişler. İŖin ilgi çekici yanı, babamın ailesinin bir kısmı Ŗirince'ye, bir kısmı ise Seferihisar'a yerleştirilmiş. Annemin ailesi de Ŗirince'ye yerleştirilmiş. Fakat yerleştirildikleri yer coğrafyası ve ürünleri bakımından Yunanistan'da ikamet ettikleri yerlere pek benzemediğinden, bir süre sonra oradan ayrılıp hemŖerilerinin bir kısmının da daha önce yerleştirilmiş olduğu Kırkağaç'a gitmişler. Bir yıl kaldıkları Kırkağaç'ta tütün ekmişlerse de, hasat vakti bir karış bile tütün bitmeyince "biz burada da geçinemeyeceğiz, yaşayamayacağız" diyerek buradan da ayrılmışlar. Ailenin bir kısmı, buradan Kemalpaşa-Ulucak'a gitmiş. Fakat mübadelenin üzerinden 1-2 yıl geçmiş olduğu için, mübadele sonucu gelenlere verilen topraklardan verilmemiş bunlara: "Çünkü" denilmiş kendilerine, "siz daha önce Çirince'ye [Ŗirince] iskân edildiniz. Size orada toprak verilmiş olması gerekir. Elinizde bunun aksini gösteren bir belge de yok. Orada toprak aldıktan sonra buraya gelerek buradan da almak istemediğimizi nereden bileceğiz?" Bu süreçte sorunlar yaşanmış olsa da, neticede Ulucak'a yerleşerek burada yaşamaya başlamışlar. Anne tarafım Ulucak'a yerleşirken, babamın annesinin akrabaları da Seferihisar'a yerleştirilmişler. Buna karşılık, baba tarafım da Çirince'ye yerleştirilmiş. Dolayısıyla da babamın tarafında da bir parçalanma olmuş. O yüzden, mesela benim dedemin babası ile dedem Ŗirince'de ölmüşler, yani mezarları orada, ancak mezar yerlerini bilen yok. Sonuçta baba tarafım ile anne tarafım daha Yunanistan'dan tanıştıkları için, aralarında evlilik gerçekleştirilmiş ve Selçuk'a gelmişler. Çünkü 1930'lardan sonra, artık Ŗirince'den Selçuk'a inmeye izin verilmiş. Daha önceki yıllarda izin verilmiyormuş. Mesela, Ŗirincelilerin Selçuk'ta hâlâ doğru dürüst malları yoktur. Ŗirincelilere yer vermişler, fakat hep birer-ikişer dönüm ve tarlaların uzunluğu 100-200, genişlikleri ise 3-4 metre. Yani sürülemeyecek kadar dar araziler. Nitekim bu evlilik meseleleri olduktan sonra, II. Dünya Savaşı sırasında babam ihtiyat askeri olarak askere alınınca, annemi de Ulucak'a bırakmış. Bu vesile ile ben de Ulucak'ta doğmuşum. Seferihisar'ı 18 yaşına kadar hiç görmedim, ama demek ki ailemin bir kısmı da Seferihisar'da olduğu için, nüfusumda, doğduğum yerin Seferihisar olduğu yazıyordu. Yani bu kadar karışıktır benim doğum yerim. Fakat her şeyim elbette Selçuk'la ilgili.

H.M.: Ne zaman doğdunuz Hocam?

İ.A.: 1942'de doğdum. Annemin söylediğine göre, yazın doğmuş olmam gerekir. Fakat tam tarihi bir yere kaydetmemişler. Sanırım nüfusun alınması da

1-2 ay kadar gecikmiş. Nüfustaki doğum tarihim 25 Ekim 1942, ama doğumumun galiba Temmuz ayı içinde, en azından annemin anlattığına göre...

H.M.: Peki ailenizi biraz tanısak, gerçi bahsettiniz ama, mesela annenizin ismi neydi?

İ.A.: Annemin ismi Saadet. Annem Drama'nın köylerinden biri olan Kulalı'dan. Köyümüzün adının Kulalı olduğuna bakılırsa, zaten aile içinde de hatıra olarak nakledilirdi, Manisa taraflarındaki Kula'dan gitmiş olmalıyız. Gerçi isimlerin neredeyse hepsinin artık değişmiş olduğunu biliyoruz. Müştiyan'ın adı biraz karışık ve şüpheli olmakla birlikte, annem sıklıkla yaptığı gibi köy isimlerini saydığına, öteki köylerin adlarının hepsi de Türkçeydi. Bugünkü belediye otobüslerinin durakları gibi birbirlerine yakınmış o köylerin hepsi, herkes Türkçe konuşmuş ve hiç kimse de Rumca bilmezmiş. Burada ayrılan Rumlar da bilmezmiş Rumca. Annemin ve babamın köyünde hiç Rum olmadığı için Rumca hiçbir kelime de bilmezlerdi. Annemler daha çok bütün işiyle uğraşmışlar. Babama gelirse; Müştiyanlılar oldukça varlıklı ailelermiş, hepsinin geniş geniş çiftlikleri varmış. Bunlar kendileri çiftliklerde çalışmazlar, yanlarında daha başka yerlerden, mesela Bulgaristan ve hatta Romanya taraflarından gelip çalışan insanlar olurmuş. Bu yüzden de bunlar Türkiye'ye geldikten sonra sıkıntı çekmişler. Çünkü birkaç aile haricinde kendilerine fazla bir mal-mülk verilmemiş. Çalışmaya da alışık değillermiş. Fakir fukara hayrı ile yaşamışlarsa da, hiçbir zaman gururlarından bir şey kaybetmemişler ve onurlu bir şekilde hayatlarını sürdürmüşler. Şöyle bir düşündüğünüz takdirde, Selçuk'ta Müştiyanlılardan varlıklı bir aile veyahut da çok fazla okumuş bir aile çocuğunun pek olmadığını görürsünüz. Bunlar ticaretle de pek uğraşan insanlar değildi ve benim küçüklüğümde Selçuk'un esnafı daha çok Giritlilerden meydana gelirdi.

H.M.: Hocam, Müştiyan'da babanızın ailesine verilen bir lakap var mıymış acaba, nasıl tanınırlarmış?

İ.A.: Akali Beyler denirmiş kendilerine. Bir de benim işittiğim, bunların isimleri nesiller boyu Halil Bey, Emin Bey diye gelmiş. Benim dedeme kadar da bu şekildeymiş. Nasıl olmuşsa dedeme İsmail ismini vermişler. Ardından babama Mehmet ismi verilmiş ve sonra ben, yani tekrar İsmail...

H.M.: Peki hocam, mübadeleye gelirse, mübadele hakkında ailenizden dinlediğiniz hatıralar oldu mu hiç?

İ.A.: Elbette, çocukluğumuz hep mübadele hatıralarını dinlemekle geçti. Çünkü gelenler, memleket kelimesini ağızlarından hiç düşürmediler. Oradaki

semtlerin, kuşkusuz birçoğu zaten Kadıköy ve Yakaköy gibi Türkçe olan isimlerini de hiçbir zaman unutamadılar. Anlatılanlara bakılırsa, bir de köyler arası düğünlerde pehlivan güreşleri yapılırdı. Kula'daki anne tarafımdan dedelerim, aynı zamanda çok meraklıymış pehlivan güreşlerine ve özel pehlivanları falan da varmış. Gittiği yerlerde böyle ufak yaşta, cüssesi, kuvveti yerinde bir çocuk denk gelirse, ailesi de kabul ederse, onu pehlivan olarak yetiştirmek üzere yanına almış. Hatta hacca gittiği zaman bir tane Arap bulmuş oradan, ufak bir çocuk, onu da almış getirmiş ve o da evin pehlivanlarından birisi olmuş.

Velhasıl, küçüklüğümden beri hep bu tür hatıraları dinledim. Belki de bu yüzden tarihe ilgi duymaya başlamışımdır. Daha ilkokuldayken tarih kitapları okuyordum ve tarihe meraklıydım. “Herhalde” diyorum “dedelerimden, annelerimden, dayılarımdan bunları hep dinlediğim için, tarihle ilgilenmeye başladım.” İlkokulu Selçuk'ta okudum. Zaten o yıllarda Selçuk'ta ilkokuldan başka bir okul yoktu, İsa Bey Okulu vardı yalnızca. Bu okul şimdi yenilendi elbette, ancak o yıllarda şimdiki gibi değildi. Okul benim gözümde o kadar büyük gelirdi ki, “herhalde dünyada bundan daha büyük bir bina yoktur” diyordum. İlkokulu burada bitirdim. Annem ve babam okumamı çok istiyorlardı. Türkiye'ye geldikleri zaman babamın ailesi onu okutmamı çok istemiş, ancak bunun için yeterli imkânlar sağlanamamış. Bundan dolayı okumam önemliydi onlar için. İlkokul bittikten sonra, bize en yakın yer olduğu için Kuşadası'ndaki ortaokula kaydedildim. Şimdiki gibi sabah gidip akşam geri dönmek mümkün olmadığı Kuşadası'nda kalacak yerim yoktu. Babamın tanıdığı birisinin evinde kalmaya başladım. Bu şekilde ortaokula devam ederken, yeni yılın başında Torbalı'da da bir ortaokul açıldı. Şimdi olduğu gibi sabahları İzmir'e motorlular geldiği için Torbalı'ya gidip gelmek kolaydı. Akşamları İzmir'den Aydın, Denizli tarafına trenler vardı. Dolayısıyla ertesi yıl bir tren dolusu insan gidip gelmeye başladı Torbalı'ya. Bizimkiler de baktılar kaldığım ailenin yanında olmayacak bu iş, “okulu değiştirelim” dediler. Bunun bir sonucu olarak da, ilk yıl yabancı dilimiz İngilizce okumamıza rağmen, ikinci yıl Almanca olarak değişti. Bu durum epeyce bocalamaya neden oldu bende. Benim de ortaokulu okuduğum o yıllarda, Selçuk'tan pek çok insan ortaokula gitmeye başladı ve bu şekilde yüzlerce Selçuklu ortaokul mezunu oldu. Ama iş ortaokulu bitirmekle kalmıyordu; çünkü Selçuk'ta hâlen lise de yoktu. Durumu nispeten iyi olan aileler çocuklarını lise için İzmir'e gönderiyorlardı. Bizim durumumuz da fena olmadığı için ben de lise için İzmir'e gönderildim. 1961

yılında liseyi bitirdim ve ondan sonra üniversiteye başladım. O zamanlar Selçuk, şimdi olduğu gibi, dünyanın her yerinden gelen turistlerin uğrak yeri olan bir turizm merkezi değildi. Kuşkusuz ara-sıra turistler gelmiyordu değil, ancak temel anlamda basit bir Anadolu kasabasıydı Selçuk. O yıllarda üniversite mezunu olanların sayısı çok azdı. Mesela, üniversiteye girmiş olduğum 1961 yılına kadar Selçuk'ta üniversite okumuş olan insanların sayısını ve ismini sayabilirim. Şimdi muhtemelen her yıl 20-50 kişi üniversiteye giriyor; ama düşünün ki, 1920-30'lu yıllardan 60'lı yıllara gelinceye kadar Selçuk'ta üniversite bitirmiş kişi sayısı 10 civarındaydı. 1955'te Ege Üniversitesi açılmış olsa da, bu üniversitenin bir-iki fakültesi vardı. Ben tarih okumak istiyordum, fakat Ege'de benim de pek de ilgi duymadığım tıp ve ziraat fakültelerinden başka fakülte yoktu. İstanbul Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi olduğu için, burada sadece edebiyat bölümü olduğunu zannediyordum. Yani sistemin işleyişinden haberim yoktu. Öte yandan bir de Ankara'da DTCF vardı. Tarih okumak istediğim için oraya gittim. O yıllarda üniversite sınavları şimdi olduğu gibi değildi, her fakülte ayrı sınav yapıyordu. Ankara'da, önce hukuk fakültesi sınavına girdim, daha sonra da DTCF'deki tarih bölümününkine. Hukuk Fakültesi'nin sınav sonuçları daha önce belli oldu. Kazanmıştım. Fakat ben bu fakülteye kayıtlanıp-kayıtlanmama konusunda tereddütlüydüm. Zaten ailem de hukuk konusunda pek istekli değildi. Sanıyorum, hak-hukuk meselelerinden dolayı biraz karşıydılar hukuk okumama. Benim de tereddütlerim olduğu için kaydımı yaptırmadım. Aslında Hukuk Fakültesi'ne kaydımı yaptırabilir, daha sonra da tarih bölümünün sınav sonuçlarının açıklanmasını bekleyebilirdim. Sonuçta tarihi kazanamama ihtimalim de vardı. Ancak tarihin sınavını kazanacağıma emindim. 5-10 gün içerisinde sınav sonuçları belli oldu ve ben de sınavı kazanarak DTCF'ye kaydımı yaptırdım.

H.M.: Yani bilinçli bir tercih oldu?

İ.A.: Evet, tesadüfi değildir yani.

H.M.: Hocam, başka sorular da var elbette, ancak eğitiminizden devam edelim. Üniversiteye ilk gidişinizden bahseder misiniz? Ayrıca üniversite hayatınızda büyük hocalarla, tanınmış isimlerle bir arada olma, onlardan ders alma ve kendileri ile birlikte çalışma imkânınız oldu. Öğrencilik döneminizde üzerinizde etkili olan ve bu alanda çalışmalarınıza devam etmenizi sağlayan isimler kimlerdi?

İ.A.: Hocalarımdan bazılarını anlatmak övünmek gibi olacak, bazılarını anlatmaya ise gerek yok. Ben tarih bölümüne girdiğim zaman asistan falan

olunduğu bilmiyordum. Asistan ve profesörleri ilk defa fakülteye gittiğim zaman gördüm. Üniversiteden önce, Eskiçağ, Ortaçağ, Yakınçağ ya da Genel Türk Tarihi gibi anabilim dalları olduğundan da haberim yoktu. Bunların hepsini oraya gittiğim zaman gördüm. Bizim dönemimizde, tarih bölümünde ilk iki sene genel tarih okutulurdu. O dönemde, üniversite Kasım ayının başında açılırdı. İletişim şimdiki gibi yaygın ve kolay değildi. Bundan dolayı bir hafta geç gitmiştim okula. Ankara’da kalacak bir yer bulmak büyük bir meseleydi. Şimdi olduğu gibi pek çok hayır kurumunun falan yurtları yoktu. Yalnızca bazı vilayet yurtları vardı. İzmir Valiliği tarafından desteklenmekte olup İzmirli öğrencilerin kaldığı İzmir Öğrenci Yurdu vardı mesela, küçük, kalorifersiz bir binaydı. Burada kalmak istiyordum, ancak yer yoktu. Bir süre sonra, burada kalan bir tanıdığım vasıtasıyla yurda girdim. Fakülteye gittim. Bakanlıklara ait küçük binalarında yanında, Atatürk döneminde yapılmış olan DTCF’nin binası çok büyüktü. Bir sürü birim var içinde. Tarih bölümünün nerede olduğunu sorduğum birisi, beni bölüme götürdü ve tarih bölümünün derslerinin yapıldığını söylediği bir sınıfın önünde bıraktı. Ziya Gökalp dershanesiydi burası. İçeri girdim. Biraz da sıkılarak arka sıralarda kendime bir bulup oturdum. Rahmetli Şinasi Atındağ hoca derse girdi ve anlatmaya başladı. Girmiş olduğum bu ilk ders, Osmanlıca dersiydi. Tarih bölümünde eski yazı dersi olduğunu da bilmiyordum elbette, bu şekilde öğrenmiş oldum. Şinasi Hoca tahtaya çok güzel olan yazısıyla eski yazı ile bir şeyler yazıyor, sonra da sınıf hep beraber bu yazılanları okuyordu. Kendisi Bağdat doğumlu olan ve çok da güzel bir Arapçası olan Şinasi Hoca tahtaya yazı yazıkça, sınıftaki arkadaşlar da bunları okuyorlardı. Ben de kendi kendime, “Allah Allah, bir haftada ne kadar da çok şey öğrenmişler,” diyerek şaşkınlık içinde bakıyordum. Moralim oldukça bozulmuştu. “Herhalde yapamayacağım bu işi” dedim “o kadar da isteyerek gelmişim oysa tarihe, keşke tarih değil de hukuka kaydolsaydım.” Dersten çıkınca utana sıkıla bir öğrencinin yanına yaklaşarak sordum: “Sen geçen hafta var mıydın hemşerim?” Var olduğunu söyledi. Geçen haftaki derste ne gördüklerini sordum bu sefer. O da, bu haftaki gibi bir şeyler gördüklerini söyledi. Tekrar sordum: “Peki nasıl bu kadar çabuk öğrendiniz bu işi?” Bunun üzerine birinci sınıflarla ikinci sınıfların beraber olduğunu söyledi. Bu durumu öğrendikten sonra rahat bir nefes aldım. Meğer kır okulu gibi birlerle ikileri aynı sınıfa koymuşlar. Az önce çıktığımız ders de ikinci sınıfların dersiymiş. Böylelikle moralim yerine gelmişti.

Derslerimize dönemin çok büyük, meşhur isimleri girerdi. Mesela liseler için Cumhuriyet tarihi kitabı yazan Enver Ziya Karal gelirdi ve çok iyi ders anlatırdı. Bir dönem Halil İnalçık da girmişti dersimize. Allah sağlık-afiyet versin, şimdi 90 yaşının üzerinde ve hâlen de çok meşhur ve sağlıklı yerinde görünüyor. Şimdi Osmanlı tarihi alanında bütün dünyada şöhreti olan İnalçık Hoca, o zamanlar bize Rönesans ve reform hareketlerini anlatmıştı. Bruckhardt'ın Türkçe'ye "İtalya'da Rönesans Kültürü" ismiyle çevrilmiş bir kitabından sorumlu tutmuştu bizi. İki ciltlik bu kitabın her sayfasında sayısız yer ve kişi ismi vardı. Bunun dışında başka meşhur hocalar da derslerimize girmektedirler. Çoğu artık vefat etmiş olan bu hocaların içinde Akdes Nimet Kurat, Faruk Sümer ve Afet İnan da vardı. Afet Hoca pek iyi ders anlatamazdı. Kağıt üzerinde, konu ile ilgili bir de kitap kaleme almış olduğu Mısır tarihini anlatıyordu, ancak dediğim gibi, pek iyi ders anlatamazdı ve ondan istifade etmiş olan bir kimsenin de var olduğunu pek zannetmiyorum. Keşke hatıralarını yazsaydı, hem Türkiye için hem de bizim için çok yararlı olurdu. O dönemde esas alan seçimi üçüncü sınıfta olurdu. Ben Balkan tarihine ilgi duyuyordum ve bu konuda çalışmak istiyordum. Fakat ikinci sınıftayken, Akdes Nimet Hoca bizlere form dağıtarak bu formları doldurmamızı istedi. Bu formların doldurulmasından sonra haftada yedi ya da sekiz kişi hoca tarafından mülakata alındı. Hoca mülakatta nereli olduğumuzu, ailemizin ne iş yaptığını, nelerle ilgilendiğimizi, hangi kitapları okuduğumuzu vb sorular sormuştu. Ben küçük yaşlardan beri yoğun olarak kitap okuyordum. Hiçbir şey anlamamış olsam da, ortaokuldayken Dante'nin İlahi Komedyası'nı okumuştum mesela. Lisede Adnan Adıvar'ın yazdıklarını okumuş, o dönemde bunlardan oldukça istifade de etmiştim. Nitekim Akdes Nimet Bey mülakatta verdiği cevapları beğenmişti. Çok enteresan soruları vardı hocanın: mesela sözlü sınav yaparken birden pencereden dışarı bakarak karşıdaki tepenin ya da o dönemler fakültenin önünden geçmekte olan derenin adını, telgrafi kimin icat ettiğini sorardı. Siz Rusya tarihinden bir şey sormasını beklerken, o, aklınıza bile gelmeyen bir şey sorar ve sizi şaşırtırdı. Bu cevapların sonunda sınavı geçme ihtimaliniz de vardı, kalma ihtimaliniz de, çünkü bu tür sorunların cevaplarını bilmek önemliydi Akdes Hoca için... Yine bu mülakatta, Hoca, üçüncü sınıfa geçince hangi alana, hangi anabilim dalına geçmek istediğimi sordu bana. Ben Yakınçağ, Yeniçağ, Osmanlı Tarihi falan deyince, "yok" dedi, "sen Ortaçağ tarihine gel." Ortaçağ tarihi hem zor hem de hocaları çok sert ve katı olduğu için kimse gitmek istemezdi. Öte yandan Yeniçağ'a gitmek istememin bir nedeni daha vardı:

İkinci sınıfta dersimize giren Adnan Erzi, bize Tâcu't-Tevârîh okutuyordu. Şimdi profesörlere okuttursam okuyamazlar, öyle ağırdır Tâcu't-Tevârîh, ama Erzi Hoca bize okutuyordu. Erzi, 1960'da ihtilalinden sonra askeri hükümette din işlerinden sorumlu devlet bakanlığı yapmıştı. Aktörler gibi yakışıklıydı, yanında her zaman tabanca taşırdı ve külhanbeyi tavırları ile etrafa korku salardı. Hocalar bile ona bir şey söyleyemezlerdi. Babası din adamıydı ve Hoca'nın dini bilgisi de vardı. Arapça'yı ve Farsça'yı da gayet iyi bilirdi. Bir gün, derste bir soru sordu. Sorduğu sorunun cevabını bilmeme rağmen, söylemeye cesaret edemiyordum. En sonunda korka korka parmağımı kaldırdım ve cevabı söyledim. Cevabı biliyor olmama çok şaşırılmıştı. Numaramı ve ismimi sordu. Yine çekinerek söyledim. "Sana senenin sonunda imtihan mimtihan yok, imtihana girmeyeceksin" dedi. Biraz sonra bir soru daha sordu. Tesadüf, onu da biliyorum. O soruyu da ve bu sefer biraz daha cesaretle cevapladım. Adnan Erzi, "şimdi" dedi, "ağzımdan bir şey çıkacak, dördüncü sınıfın imtihanına da gelme diyeceğim." Sorduğu soruları bilmem onu çok şaşırtmıştı. İkinci sınıfın sonunda, sınav sırasında gerçekten de geldi, benim kâğıdımın üstüne 10 yazdı ve "çık git" dedi. Bu olaydan dolayı Yakınçağ'a gitmek istesem de, neticede Akdes Hoca'nın dediği oldu ve biz bir-iki arkadaş, Ortaçağ tarihine geçtik. Ortaçağ tarihi zordu. Arapça'ya ayrı, Farsça'ya ayrı çalışmak gerekiyordu. Derse bir gün gitmeyince, "neredeydin" diye soruyorlardı. Daha üçüncü sınıftayken, haftada beş gün Faruk Sümer'in evine gidiyordum. Çünkü o sıralarda bir kitap üzerinde çalışıyordu. O söylüyor, ben yazıyordum, sonra da daktiloya çekiyorduk. Hatta bu kitabın önsözünde teşekkür de etmişti bana. Bu şekilde başladık ve ben henüz talebeyken, "biz seni asistan alacağız" dediler. O yıllarda asistan olmak şimdikinden çok daha zordu. Zaten Türkiye'deki tarih bölümleri, İstanbul ve yeni yeni açılmakta olan Erzurum da sayılırsa üç taneydi. Haziran ayında mezun olduktan sonra, ortada asistanlık falan yoktu. Konu ile ilgili hiç kimse de bir şey söylemiyordu. En sonunda "biz asistan almak istiyoruz, ancak kadro yok" dediler. "Sorunu çözeceğiz, fakat biraz zaman alır." O yıllarda, artık iki-üç yıldan beri doktora için Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlanmıştı. Ben sınav için başvurmuşum, ama sınava girmedim. Oysa sınavı bizim hocalarımız yapıyordu. Sonuçta Türk tarihi için Avrupa'da doktora yapmanın bir anlamı olmadığını düşündüğüm için böyle bir teşebbüsüm olmadı. Üniversitede kadro olmadığı için de öğretmen olmaya karar verdim. O zamanlarda da tarih bölümü mezunlarının öğretmen olması konusunda bazı sorunlar vardı, ancak bir şekilde

şans eseri benim atamam gerçekleşti. Görev yerim Hayat Kız Öğretmen Okulu'ydu. Hatay'a giderek burada üç ay öğretmenlik yaptım. Kasım ayında kadro sorunu çözülmüş olduğu için bir sınav açıldı ve ben de sınava girdim. Sonuçta sınavı kazandım ve bir süre de atamanın gecikmesinden sonra, 1965 yılının sonu, 66 yılının başında, DTCF'nin Ortaçağ tarihinde asistan olarak göreve başladım.

H.M.: Hocam asistanlık döneminde kimlerle çalıştınız?

İ.A.: Dediğim gibi, Ortaçağ tarihi zor olduğu öğrenciler bu alanı pek tercih etmezdi. Ayrıca bu anabilim dalındaki hocalar da çok sertti. Mesela Akdes Nimet Kurat, Kazan-Rusya'da doğmuş ve büyümüş, Çarlık Rusya'sı döneminde orada okumuş, Rus okullarında eğitim almış ve Çarlık rejiminin sistemi içinde yetişmiş gayet sert bir adamdı. 1917'deki ihtilalden sonra "Avrupa'ya gidiyorum" diyerek Rusya'dan kaçmış. Polonya'da bir müddet kalıp burada hapis yattıktan sonra Türkiye'ye gelmiş. Bir süre Türkiye'de eğitimini sürdürdükten sonra Almanya'ya gitmiş ve Naziler zamanında Almanya'da doktora yapmış. Akdes Bey'in on iki yabancı dili vardı. Konuşma derecesinde hakimdi bu dillere. Mesela, ben, bir süre Polonya'da kalmasına, burada hapis yatmasına ve tarlalarda işçi gibi çalışmasına rağmen, Polonya dilini konuşabileceğine ihtimal vermiyordum. Fakat bir gün bir Polonyalı ile konuşmasına şahit oldum. Bu konuşma sırasında fıkra bile anlatmıştı hatta, o derece hakimdi bu dile. Fakat o kadar sert bir adamdı ki, fıkra anlattığı zaman dahi biz karşısında gülemezdik. Böyle sert bir adamdı. Onun için de bizim için kaytarmak diye bir şey mümkün değildi. Bir şeyi bir kere söylediği zaman o şey olmalıydı, ikinci defa söylerse, bizi mahvederdi. O bakımdan bizim asistanlığımız kolay geçmedi. Asistan olduğumuz zaman bize oda falan da vermediler. Sabahleyin kütüphane açılınca, biz de iki arkadaş, birlikte asistan olduğum Kazım Yaşar Koprıman ve ben kütüphaneye gidiyorduk. Hocalar da bizi odalarında oturtturmamışlardı. Oturacağımız oda bile yoktu kısacası. Zaten çok fazla asistan da yoktu bölümde. Hepi topu birkaç kişiyi geçmezdi. Neticede, bir süre sonra Akdes Nimet Kurat, "bundan sonra benim odamda oturabilirsiniz, ancak misafir kabul etmek yok, sigara içmek yok, çay ve kahve içmek yok" dedi. Hoca, fakülteye haftanın bazı günleri geliyordu. Tamam, biz sigara içmiyorduk, ama odaya gelen arkadaşlarımızın içerisinde içenler vardı. Ankara dışından gelen ve kırk yılda bir görüştüğümüz arkadaşlarımız olduğu için bunlara bir şey de söyleyemiyorduk. Ayrıca gelen misafirlere çay ısmarlamak da gerekiyordu. Hoca geldiği zaman kokuyu alır diye pencereleri açıp odayı

havalandırıyorlardık ve bu şekilde idare ediyorduk. Elbette yakalandığımız zamanlar da oldu. Bundan dolayı hocadan epey laf da işittik. Yine Ortaçağ tarihinde Kafkasya'dan Türkiye'ye gelmiş olan Çeçen asıllı Şerif Baştav hocamız vardı. Hâlen sağ olan Baştav Hoca da haddinden sert bir adamdı. Biz böyle sert adamların yanında ezildik, büzüldük; ama sonuçta bu yıllara kadar da geldik.

H.M.: Hocam, yüksek lisans ve doktoranızı hangi konularda çalıştınız?

İ.A.: Bizim zamanımızda yüksek lisans, master sistemi yoktu. Bu Amerikan sistemi Türkiye'de belki bir iki üniversitede, Ortadoğu gibi üniversitelerde vardı. Çünkü onlar Amerikan sistemiyle eğitim veriyordu. Bizim klasik üniversitelerde master değil, doğrudan doktora vardı. Master sistemi, Türkiye üniversitelerine YÖK ile birlikte getirildi. Dolayısıyla, ben doğrudan doktora başladım. Benim, ortaçağ tarihinde Memlûkler ya da Selçuklular tarihi üzerine çalışacağım düşünülüyordu. Hatta Selçuklu tarihi ile ilgili bir konu bile belirlemiştim. Fakat Akdes Bey böyle şeyleri başka hocalara bırakmazdı. Bir gün bana, "sana Timur ile ilgili bir konu vereceğim" dedi. Daha doğrusu önce Toktamış demişti, ama Toktamış olur mu olmaz mı derken, sonunda Timur ile ilgili bir konuda karar kılındı. Böylelikle benim hiç aklımdan geçmediği halde, Timur'la ilgili bir alanda çalışmaya başladım. Bu alanda, her şey bir tarafa, iyi derecede Farsça bilmek gerekiyordu. Çünkü yazılı kaynakların bir kısmı Arapça olsa da, çoğunluğu Farsça'ydı. Bundan dolayı da İran'a gitmem gerekiyordu. Sonuçta İran'a gitme imkânı oldu ve Şah'ın bursuyla İran'a gittim. 1968 ile 72 yılları arasında İran'da bulundum. Bu dönemde, 1969 yılının yazında Afganistan'a gittim ve birkaç ay da burada kaldım. Buralara gitmek durumundaydım, çünkü bu bölgeler hem Timur'un hem de Moğolların yaşadıkları bölgelerdi. Sanırım, Afganistan'ı da İran'ı da Türkiye'den çok daha fazla gezdim ve beğendiğimi de söyleyebilirim.

H.M.: Bir de Avusturya...

İ.A.: Avusturya çok daha sonra. Önce 1974'te Almanya'ya gittim. Daha sonra 1976-77'de de Avusturya'da bulundum. Bunun dışında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türki Cumhuriyetlere ve çeşitli yerlere de gitme imkânım oldu.

H.M.: Çok iyi Türkçe'nizin yanında Farsça ve Almanca'yı da konuşuyorsunuz.

İ.A.: Konuşuyorum evet. Nitekim biraz Arapça da anlayabilirim, İngilizce'yi konuşsam da okuduğumu anlarım; ama en iyi yine de Farsça. Zannediyorum Farsça'yı Türkçe'ye yakın konuşurum.

H.M.: Bir çok eser yayınladınız ve bilimsel çalışma yaptınız, bunlar daha ziyade Timur ile mi ilgili?

İ.A.: Genellikle Selçuklu sonrası dönem, Timur ve Safeviler olmakla birlikte, İran, Afganistan, Orta Asya ve Türk Cumhuriyetlerinin bulunduğu bölgeler ile ilgili çalıştım. En çok ilgi duyduğum alanlar Türkiye tarihi ya da Osmanlı tarihi olduğu halde, günümüzde en az ilgilendiğim alanların başında bunlar geliyor. Buna karşılık, bir İran ya da Afganistan tarihi hakkında, Özbekistan ve o bölgelerin tarihi hakkında çalışan yerli tarihçilerden herhalde aşağı değildir.

H.M.: Bize eserlerinizden söz eder misiniz hocam?

İ.A.: Timur ve Devleti adlı kitabım, TTK tarafından basıldı. Bundan başka Mirza Şahrüh ve Zamanı isimli bir kitabım var. Bu eser, benim doçentlik tezimdir. Şahrüh Timur'un oğludur. Timur hakkında Türkiye'de ve dünyada herkesin biraz bilgisi vardır. Timur acımasız, merhametsiz, insan kafalarından kuleler ve minareler yaptıran bir insan olarak bilinir. Oysa bu onun bir tarafı. Bunun yanında, onun bilinmeyen tarafları da var. Örneğin güzel sanatlara, bilime katkıları, hizmetleri... Öte yandan onun oğlu olan Şahrüh, babasıyla tam anlamıyla zıt bir karaktere sahiptir. Oldukça dindar bir insandır Şahrüh, oysa Timur, günümüzün laik bir devlet adamı gibidir. Çünkü onun için din, siyasi amaçlarına ulaşmak için bir araçtır; ama dini hususlara ilgisi de vardır. Mesela, İran'ın, Şiiilerin yaşamakta olduğu bir bölgesine gider, oradaki din adamlarını toplar ve sorar: "Hz. Ali mi haklıydı, yoksa Muaviye mi?" Onlar Şii oldukları için, "Hz. Ali haklıydı" derler. Bu sefer onlara kızar. "Sizin Allah cezanızı versin, siz yanlı konuşuyorsunuz" der. Buna karşılık, Suriye'ye gittiği zaman da oradaki Sünni din adamlarını toplar ve onlara da aynı soruyu sorar. Onlar da "Muaviye haklıydı" dediği zaman, "Allah cezanızı versin, Muaviye'nin oğlu Yezid de böyle söylüyor. Siz hepimiz Yezidsiniz zaten" diyor. Yani Timur'la konuşurken düşünmesi gerekiyor insanların. Bir keresinde Halep'te, oradaki din adamlarının hepsini toplayarak şöyle diyor: "Bir gün önce sizinle bizim aramızda savaş oldu. Aranızda en bilgin hangisiyse o cevap versin ve öyle mırın kırın da etmeyin, biliyorsanız cevap verin, bilmiyorsanız da cevap vermeyin. Aramızda bir savaş oldu, hepimiz de Müslüman'ız. Sizin tarafınızdan ölenler mi, yoksa bizim taraftan ölenler mi şehit?" Şimdi ne cevap versinler bunlar?

Epeyce düşündükten sonra, hatta orada bulunan adamlardan bir tanesi diyor ki, “yüzüne hiç birimiz bakmıyoruz, hani bakarsak, sen söyle, der diye.” Herkes birbirinin arkasına saklanmaya çalışırken, neticede bir tanesine cesaret geliyor ve şöyle diyor: “Ben Hz. Peygamber’in bir hadisini hatırlıyorum, kim Allah yolunda savaştıysa, kim Allah için savaştıysa şehit odur” diyor. Bunun üzerine onları affediyor. Timur’un oğlu ise haddinden fazla dindar bir insan. Öte yandan Şahruh’un oğlu Uluğ Bey, haliyle Timur’un da torunu, dünyanın, İslâm dünyasının en büyük matematik ve astronomi bilginlerinden birisi... İslâm tarihinde hem hükümdar hem de bilgin olarak aynı kişide bu iki özelliğin bir araya geldiği başka bir örnek yok. Uluğ Bey matematik ve astronomi bilgini, kendisinin yapmış olduğu astronomi ile ilgili gözlemleri var, matematikle ilgili kitapları da var. Düşünün ki, Uluğ Bey Timur’un torunudur, Şahruh’un da oğlu...

H.M.: Ayda da bir krateri...

İ.A.: Evet. Amerikalılar aya gittikten sonra tarih boyunca ay veya astronomi ile ilgili araştırma yapan insanların bazılarının isimlerini çeşitli bölgelere vermişler. İslâm dünyasından da Uluğ Bey’in ismi verilmiş ayın bir bölgesine. Bu da enteresandır. Bu aileden gelmiş böyle insanlar var. Benim kitaplarımın çoğunluğunda, daha çok İran, Afganistan, Orta Asya, zaman olarak da Selçuklulardan sonraki Timurlular zamanı ya da kısmen Safeviler devriyle ilgili bazı şeyler var. Türkiye’de Safevilerle ilgili meseleler de son yıllarda epeyce tartışma konusu ediliyor. Şah İsmail ile ilgili olarak bizim kitaplarımızda öteden beri olumsuz ifadeler vardır. Sanki Uzun Hasan ya da Şah İsmail Türk hükümdarları değil de, yalnızca Osmanlı hükümdarları Türk hükümdarı imiş gibi. Bunlar bizim zamanımızda artık değişti. Daha önce, sanki düşman bir hükümdar ya da başka bir milletin hükümdarı ve devleti yenilmiş gibi anlatılırdı. Hâlbuki bunların hepsi de Türk hükümdarlarıdır. Mesela Uzun Hasan, daha o zamanlarda Kur’an-ı Kerim’i Türkçe’ye çevirme teşebbüsünde bulunan bir insandır. Şah İsmail de şiirleri Türkçe olan bir kimsedir. Buna karşılık Yavuz Sultan Selim’in şiirleri de Farsça, bu nokta çok ilgi çekicidir mesela. Osmanlı Sultanı’nın şiirleri Farsça, buna karşılık İran’daki Safevi hükümdarının şiirleri de Türkçe. Bu insanlar sarayda Türkçe konuşuyorlardı, orduda Türkçe konuşuyorlardı. Nitekim günümüzde de İran’da çok kalabalık bir Türk kitlesi yaşamaya devam ediyor. İran’a gittiğimiz zamanlarda, örneğin Tahran’da, hiç Farsça konuşmamıza ihtiyaç duyulmuyordu.

H.M.: Tarihnâme var hocam bir de, sizin yayınladığımız.

İ.A.: Farsça bir eserin çevirisidir o çalışma, Türkiye’de yalnızca bir yazma nüshası vardır.

H.M.: Bu eserin konusu neydi hocam?

İ.A.: Yine Timur Hanedanlığı ile ilgili bir kitap.

H.M.: Çevirileriniz de var.

İ.A.: Çevirilerin bir kısmında Cahit¹ Hoca’nın ve Vehbi² Hoca’nın da katkıları var. Bugün Çin’de, Türkistan’da bulunan Kaşgar’ın tarihi ve oradaki hanedanlarla ilgili olan bir çeviri var. Ruslar Türkistan’ı ve Hive’yi işgal ettikleri sırada Rus ordusunda bulunan Amerikalı bir gazetecinin süreci anlattığı bir kitabı var. Bu kitap da Mehmet³ ve Cahit Beylerin de katkısıyla çevrilmiş bir çalışma. Bir diğer çeviri de yine Osmanlı Devleti zamanında bugünkü Türkmenistan’a gitmiş olan bir devlet adamının orada gördükleri ve yaptıkları konuşmalarla ilgili bir kitap.

H.M.: Ayrıca kaleme almış olduğunuz makaleler, ansiklopedi maddeleri ve yapmış olduğunuz çeviriler de üç cilt halinde topluca yayınlandı.

İ.A.: Evet, bunun dışında Ankara’da bulunan ve 1961 yılında, genellikle Türkiye dışında bulunan Türklerin tarihini ve kültürünü araştırmak üzere kurulmuş olan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü’nün üyesiyim. Ayrıca uzun yıllar TTK’da üye ve yönetim kurulu üyesi olarak çalıştım. Yine yaklaşık 20 yıldan beri, Avrupa’da faaliyet gösteren İran Araştırmaları Enstitüsü’nün Türkiyeli iki üyesinden biriyim. Diğeri de İlber Ortaylı’dır. Gerçi o İran tarihiyle pek ilgilenmiyor, ama çevresi çok geniş olduğu için her yerin üyesidir. Ben öğrencilerime, onun “Zaman Kaybolmaz” isimli kitabını tavsiye ederim her zaman. Her kitabı okunmalı elbette, ancak Zaman Kaybolmaz’da kendi karakteri olduğu için bu kitap önemli... Avrupa’daki İran Araştırmaları Enstitüsü üyesi olduğumuzu o da bu eserinde belirtiyor.

H.M.: Hocam asistanlıktan sonra da DTCF’de devam ettiniz...

İ.A.: Evet. Benim doçentliğim de orada oldu. Askerlik bizim zamanımızda uzundu. Bir buçuk süren askerliğimi de oradayken yaptım.

H.M.: Askerliğinizi nerede yaptınız hocam?

İ.A.: Önce Polatlı’da topçuydum. Daha sonra çektiğim kurada İzmit-Kandıra çıktı. Kandıra’da bir yıl kadar yaptığım askerliğim iyi geçti. Çünkü benim tabur komutanı tarihe meraklı bir insandı. Gerçi benden aldığı birkaç

¹ Cahit Telci

² Vehbi Günay

³ MehmetErsan

kitabı geri vermedi, ama onun sayesinde rahat ettim, iyi insandı. İyi insanlarla karşılaştım. Askerliğim uzun sürdü, fakat huzurlu geçti. Öyle şikâyet edecek bir askerliğim olmadı. Askerlikten sonra yine fakültede çalışmaya devam ettim. Ayrıca bu arada evlendim. Neticede doçentlik oldu. Doçentlikten sonra profesörlüğü beklerken, bizim profesörlük gelmeden önce 80’de ihtilal oldu. 80’den önce üniversitelerin durumunu uzun uzun anlatmanın gereği yok. 68 ile 80 arası üniversitelerin iyi hatıraları da var, çok kötü hatıraları da var. Bunların çoğu, burada anmak ve anlatmak için hoş şeyler değil. Çünkü çok tatsız şeyler yaşandı o dönemde. Benim her zaman söylediğim gibi, sosyal bilimlerle meşgul olan insanlar maalesef biraz politikayla uğraşmak zorunda kalıyorlar. Politikayla da uğraşınca da insanın ister istemez biraz başı ağrıyor. 80’de ihtilal olduktan sonra YÖK denilen kurum kuruldu. Ben çoğu kimselerin aksine, üniversitelerde YÖK’e pek fazla karşı bir insan değilim. Yani hükümetler ve devletle üniversitenin arasında zaten bir kurumun olması gerekir. Nasıl ki bir yerde işler bir bakanlık aracılığıyla yürütülüyorsa, üniversiteler madem ki özerk ve herhangi bir bakanlığa da bağlı değil, o zaman üniversitenin işlevi nasıl yürütülecek? İster istemez bir üst kurum olacak. Bu üst kurum da Başbakanlığa veya Cumhurbaşkanlığına bağlı olacak. Fakat ihtilalin arkasından kurulduğu için bu kurum kendisini siyasetin dışında tutamadı. İster istemez de tatsız pek çok olaylar yaşandı. Yoksa muhakkak ki kurumun banisi dünya çapında bir adam, yapmak istediği çok şeyler vardı. İnsan bir şey yapmak istediği zaman başka kimseler de işin içine girerler ve karışır ve böylece insan, istemese dahi pek çok şeye de dâhil olur. YÖK yasanın en önemli maddelerinden biri de rotasyondu. Bundan sonra profesör olmak istiyorsanız, mutlaka bir yere gitmek zorundaydınız. Bir süre bekledim, ancak rotasyonun kalkacağı yoktu. Mecburen bir yerlere gidecektik artık. YÖK’te tanıdığım insanlar vardı. Çünkü bizim fakülteden birkaç kişi YÖK üyesi olmuşlardı. Onlar vasıtasıyla bir şeyler yapalım istiyorduk, ama kimisi Sivas’a, kimisi de Konya’ya gitmemi söylüyordu. Gidelim, ama niçin oraya gidelim. Bir müddet sonra İzmir’de boş kadro olduğunu öğrendim. Fakat, buraları uzun uzun anlatmaya gerek yok, buradaki arkadaşlar gelmemi istemiyorlardı. Sonuç itibarıyla buradaki işim oldu. Benim normal şartlarda Ankara’dan ayrılıp da İzmir’e gelmek gibi bir düşüncem yoktu. Ankara’da bir düzenim de vardı, çoluk çocuğumun da ona göre okulları vardı, huzurum vardı, her şey yerli yerindeydi. Fakat sonuçta ister istemez buraya başvurdum. O zamanlar yer değiştirerek profesör olacağız diye bir de soruşturma yapılması gerekiyordu. Soruşturmam bir yıl sürdü. En

sonunda oluşturulan raporda iki satırlık bir yazı vardı: Şunları şunları yaptığı istihbar edilmiştir. Yapmıştır değil de, istihbar edilmiştir diyor. Yapmıştır dese onu ispat etmesi gerekecek. Mesela İran Elçiliği'nden Humeyni'nin şeyleri, İran'dan kendisine broşürler gönderildiği istihbar edilmiştir falan yazıyor. İyi de elçilikten gönderiyorlar, ben ne yapayım. Benim İran elçiliği ile ilişkim vardı yani, yok değil. Şu anda da var irtibatım ve o zaman da vardı.

H.M.: Peki hocam Ege Üniversitesi'ne gelişiniz nasıl oldu, burayı nasıl seçtiniz?

İ.A.: YÖK, kanun gereği profesör olmak için muhakkak rotasyonla bir yere gidilmesini öngörüyordu. Bana göre, o yıllarda yapılmış olan bir yanlış şeydi: profesör adaylarına, “nereye giderseniz orada kalacaksınız” deniyordu. Halbuki “bizim görevlendirdiğimiz yerde bir veya iki yıl çalışıp tekrar üniversitenize dönerek profesör olabileceksiniz” denseydi, bu pek çok kişiye makul gelebilirdi. Öyle olunca da şimdi nereye gideceksiniz. Ankara'daki kalma imkânı yoktu, İstanbul'da da çok fazla eleman vardı ve buraya gidilemezdi. Sivas'a gitmeyi de ben düşünmüyordum. Konya'daki rektörü tanıyordum. Benim Konya'ya gitmemi istiyordu, ama İzmir'de iki boş kadro olduğu için orasını biraz zorlayalım, diye düşündüm. Bazı insanları vasıtasıyla İzmir'e gitmemin kolay olacağını zannediyordum, ancak onlar işi daha da zorlaştırdılar. Ankara'da, yani devlet merkezinde olmanın artıları vardı. Büyük yerden küçük yere gitmek de bana makul gelmiyordu. Küçük bir yerden büyük bir yere gidebilirsiniz, ama büyük bir yerden küçük bir yere giderseniz maalesef mağduriyete gitmiş olursunuz. Ankara'da bulunduğumuz için her şeyin çaresini, her işin adamını bulmak da mümkündü. Sonunda Doğramacı'nın yardımcısı, vekili olan tanıdığımız birisi Konya'daki rektöre bir telefon etti ve ondan sonra işlerim yoluna girdi. Bununla birlikte epeyce tatsızlıklar da yaşanmadı değil. Biraz zor oldu yani buraya gelme sürecim. Ben hayatımda hiç tabanca taşımadım, hiç tabanca da kullanmadım, topçu olduğum için askerde bile taşımadım. Ama burada iki tabanca taşıdığıma dair dedikodular yayıldı. Hanımımın başının örtülü olduğu söylendi. Oysa ben hanıma “başını ört” desem, beni bırakmaz belki, ama herhalde aynı evde yaşamayız. Aşağı yukarı 1986 gibi gerçekleşti buraya gelişim. O zamandan beri de burada devam ediyoruz.

H.M.: O zaman yaklaşık 30 yıllık bir...

İ.A.: Şu anda 23 yıl. Ankara'da üniversiteden 65'te mezun oldum, hadi üç-beş ay üniversitenin dışındaydım diyelim, öğretmenlikle atama süreci de bir

yana bırakılırsa, 65 sonu, 66'dan bu tarafa hesaplarsak 40 yılı aştı yani. Ben iki memur yerine çalışmış oldum Türkiye'nin şartlarında.

H.M.: Sanırım 2009 yılında da emekli olacaksınız.

İ.A.: Evet. YÖK'ten önce üniversitelerde 70 yaşına kadar çalışılabiliyordu. Hangi sebeplerden dolayı bilmiyorum, 67'ye indirildiği için, normal şartlarda 2009 yılının Ekim'inde emekli olacağım.

H.M.: Bunca yıllık meslek hayatınızdan sonra tarihçilik mesleğini nasıl tarif edersiniz? Tarihçi ne yapar?

İ.A.: Bir yanıyla sevmek meselesidir. Benim şikâyetim yoktu, okumaktan zevk alıyordum. Ama insan vardır gazete okumak dahi onu sıkır. Böyle bir insanın sosyal bilimci ya da tarihçi, edebiyatçı olması da beklenmez. Bir defasında, bizim rektör adaylarından birisi buraya gelmişti. Benim odaya gelince, "benim moralim bozuldu burada" dedi. Çünkü onun alanı çok farklı bir alandı. Oysa ben okumadığım zaman sıkılıyorum. Ben çok kitap okurum. Gerekli gereksiz çok kitap okurum. Selçuk'a gidiş geliş sırasında genellikle trenle gidip gelmeyi tercih ederim. Hoşuma gider ve rahat olur çünkü tren yolculuğu, güzel olur tren ile gidip gelmek. Selçuk'a her gidiş gelişte bir kitabı bitiririm, ama o bitirdiğim kitap ciddi bir kitap değildir. Ancak o kitabı okuduğumu bilirim. Bu kitap bir daha lazım olduğu takdirde, "bu kitapta şu vardı" derim ve o kitaba tekrar başvururum. Öğrencilik yıllarımda Ankara'da yaşamının çok büyük faydaları oldu bana. 60 ihtilalinin üzerinden çok zaman geçmemişti ve her yerde karışıklıklar olsa da, aynı zamanda üniversitelerde, derneklerde, ocaklarda ve bucaklarda da pek çok konferanslar vardı. Bu konferanslara giderdim. Politikacı, kültür adamı da, sanat adamı da, edebiyatçı da dinledim. Çok insan tanıma imkânım oldu. Mesela Üniversiteler Kültür Derneği gibi bir ismi olan bir yer vardı. Buraya her hafta tanınmış insanlar gelirdi. Konferanstan ziyade sohbet şeklinde bir takım faaliyetler olurdu. Bir defasında burada Yakup Kadri'ye rastlamıştım. Hatırlıyorum, "ben 20 yaşındayken 2.000 kitap okumuştum" demiş, benim ağzım açık kalmıştı. 2000 kitap! 20 yaşında bir adam bu kadar kitabı nasıl okudu. Allah vergisi tabii ki, adamda yazarlık doğuştan muhakkak var, ama aynı zamanda bir insan yazar olacaksa çok da okuması, ufkunun da çok geniş ve açık olması gerekir. Bu yüzden de yazar olmak için herhangi bir sıfat gerekmez. Bir tıpçı da yazar olabilir ya da müzikle uğraşan bir kimse de, ama her şeyden önce sosyal bilimcilerin çok okuması, çok büyük bir birikime sahip olması gerekir. Bizim hocalarımız, tarihi, son yıllarda Türkiye'de olduğu gibi çok fazla branşlaşma

olarak düşünmezlerdi. Hem eski Türk tarihiyle meşgul olurlar, hem de günümüzün tarihine varıncaya kadar pek çok şeyle ilgilenir ve bunlarla meşhur olurlardı. Birçok alanda ders verebilir ya da yazı yazabilirlerdi. Biz o kadar değiliz. Hele bizden sonrakiler daha da branşlaşma içindeler. Doktora tezleri neyse, genellikle o konuların dışına pek fazla çıkmıyorlar. Bizim hocalarımız hakikaten farklıydı, mesela gazetede günlük yazı yazarları vardı içlerinde ya da dergilerde haftalık ya da aylık yazı yazan insanlar vardı ve bunlar çeşitli konularda, hem Türkiye'nin günlük konularıyla hem de tarihle ilgili şeyler yazabilirlerdi. Günümüzde bu tip insanlar pek fazla kalmadı. Sosyal bilimlerde ihtisaslaşma çok geliyor ve Amerikan sisteminin getirdiği bir şey. Bunun yanında da bu durum, giderek insanların sınırlarını daraltıyor. Hatta bana göre küçültüyor. Bundan dolayı, ben Cumhuriyet tarihinden de okuyorum, Göktürkler'den ya da Hunlar'dan da.

H.M.: Bu özelliğiniz zaten odanızdan da belli oluyor hocam, bütün duvarlar kitap raflarıyla, raflar da kitaplarla dolu. Bütün kitaplarınız bu kadar mı, hepsi burada mı yani?

İ.A.: Biraz da Selçuk'taki evimde var. Ama kuvvetli kitaplarım, daha çok günlük çalışma yaparken ya da yazı yazarken kullandığım kitaplar evimdedir. Bununla birlikte pek çok kıymetli kitap ve dergi de var. Bunların bir kısmını, sağ olsunlar, arkadaşların vesile olması ve Selçuk Belediyesi'nin de ilgi göstererek kütüphaneye adımı vermesiyle kütüphaneye bağışladım. Arapça bir söz vardır: "İşte eserlerimiz, delillerimiz bunlardır. Bizden sonra bizim hakkımızda hüküm vermek istiyorsanız, bunlara bakınız." Dolayısıyla benim çok eskiden beri böyle bir düşüncem zaten vardı: kitap toplamak, ama sadece kendim için toplamak değil. Ben ilkokul çocuğu iken bile kitap topluyordum. Selçuk'ta kütüphane kurma niyetim vardı, sonra bir vesileyle bu da gerçekleşti ve kütüphaneye benim adımı verdiler. İleride inşallah, doğumunun olmadığı Selçuk'taki bir sokağa adımın verilmesini isterim. Bunu da böylece laf arasına sıkıştırmış oluyorum.

H.M.: Selçuk'taki İsmail Aka Kütüphanesi belediye sitesinin içinde galiba.

İ.A.: Evet orada, içinde.

H.M.: Ne kadar kitap bağışladınız oraya hocam, kaç kitap?

İ.A.: Başlangıçta verdiğim kitapların hepsini isim isim yazmıştım. Nitekim bunlar benim defterimde var. Defter burada mı, evde mi tam bilemiyorum, ama benim hesaba göre, 10.000'e yakın. Şimdi Selçuk'taki

kütüphanede bulunan kitap sayısı 15000 civarında ve her gün daha da çoğalıyor. Zannedirim bir-iki yıl sonra kütüphane o kitapları da almayacak, çünkü belediye her yıl kitap alımına önemli bir miktarda para ayırıyor. Beni mutlu eden şeylerden birisi, seyrek de olsa gittiğim zaman, ufak ufak çocukların masalara oturarak çalıştığını görmek. Kimisi ödev yapan, kimisi de başka şeyler yapan bu çocukların başını okşamak, en çok zevk aldığım şeylerden biri. Türkiye’de keşke elinden gelen herkes bir şeyleri yapabilse. Kimisi kendi köyüne bir çeşme yaptırabilse, kimisi elinden geldiği ölçüde bir şey yaptırabilse. Nitekim birçok insanlar gücü yettiği için işte okul yaptırıyor, ama sadece okul yaptırmak günümüzde bir şey ifade etmiyor. Her ne kadar internet olmuş olsa da, internet insanları belli şeylere ulaştırırsa da, her şeye ulaştırmıyor. Bunun yanında, okumak başka şey, internetle bilgiye ulaşmak başka bir şey. Kaldı ki, ne olursa olsun, okullarda bugün bilgisayar ve internet olmakla birlikte, hala daha pek çok insanın evinde yine de bilgisayar yok. O yüzden kütüphane çok önemli bir şey. Hatta kütüphane ilk açıldığı gün bir şey yapıldı orada, kokteyl gibi bir şey, arkadaşlardan birisi tebrik ettikten sonra “hocam” dedi, “yani cami yaptırmış kadar bir şey oldu.” Ben de dedim ki, “cami yaptırmak önemli değil, namazı isterseniz yolun ortasında da kılabilirsiniz, ama kitap olmadığı takdirde okul hiçbir şeye yaramıyor.” Çünkü insan eğer okulda öğrendiğini kütüphaneye de desteklerse, bu bilgi daha da gelişir ve insana daha yararlı bir hale gelir.

H.M.: Bu kitapları toplarken aynı zamanda maddi bir güç de harcadınız.

İ.A.: Evet, ben 60’lı yıllardan beri kitap topluyorum. O zamandan kalan kitapların arkasında 25 Kuruş ya da 1 Lira yazan etiketler görürsünüz. Unutulmamalı ki, benim öğrencilik dönemimde 1 liraya iyi bir yemek yenebiliyordum. Mesela, ben 1 liraya bir öğün öğle yemeğimi ya da akşam yemeğimi yiyebiliyordum. Yani kitapların arkasındaki rakamları görüp de bir şey olmadığını zannetmeyin. Benim çoğu zaman çorabım delik olmuştur. Çorap almamışımdır, ama kitap almışımdır. Şimdi o kadar almasam da, yakın yıllara kadar da bu alışkanlığımı sürdürdüm. Kemeraltı’na her gidişte bir kitap ile dönmek âdetimdi, özellikle Kültür Bakanlığı’nın ve Milli Eğitim’in kitapları daha da ucuz olduğu için oradan muhakkak bir kitap alırdım. Yurt dışında dahi devamlı kitap almışımdır. Bunu da kendi kendime şöyle izah ediyordum: Ben sigara içmiyorum, yani günde bir paket sigara parasını kitaba vermem doğal bir şeydir. Bir de hanımım kitaptan hiç şikayetçi olmadığı için ben şanslıyım. Üniversitedeki hocaların çoğunun hanımlarının en büyük şikayeti, eşlerinin

kitap satın almasıdır. Bu şikayetlerin iki nedeni vardır: Birincisi, paranın eve değil de kitaba harcanıyor olması, ikincisi de, kitabın tozunun çok olması ve bunun temizlenmesinin oldukça zahmetli bir iş olması. Benim hanımım bu açıdan hiç sorun çıkarmamıştır, çok sakin ve muhterem bir insandır. Evliliğimiz süresince, bana tek bir kez bile “bizim şu ihtiyacımız vardı da, sen parayı oraya değil de kitaba harcadın” dememiştir.

H.M.: Tarihçilik mesleği size maddi açıdan bir şey kazandırdı mı hocam?

İ.A.: Üniversitede hocalık yapmak ya da devlet memuru olmak bu açıdan insanlara bir şey kazandırmaz. Yani bir insan belli bir memuriyeti kabul etmişse, buna üniversite de dâhil ki, memuriyetlerin içinde en iyisidir maddi bakımdan, maddi anlamda bir şey beklemesin. Çünkü bir kere araştırma yapmak fakir fukaranın işi değil. İnsanın belli bir gelirinin olması gerekir. Çünkü sağa gidecek, sola gidecek, araştırma yapacak, kitap alacak, bir sürü alet edevat, donanım lazım. Bu iş fakir fukaranın işi değildir, insanlar eğer bu meslekten para bekliyorsa, bu mesleğe hiç yönelmesinler. Benim hocalarım da vaktiyle maaştan şikâyet ediyordu. Ben de şikâyet ettim, benden sonra siz de şikâyet edeceksiniz. Yani maaşa bağlı olanlar bu şekilde yaşayacaklardır. Bunun başka çaresi yok. Mühendislik bölümlerindekiler yine proje yapmak, sanayide çalışmak dolayısıyla durumları biraz daha iyidir. Sağlık bilimlerindekilerin keza, ama bu sosyal bilimlerde çalışanlar için böyle değildir. Hatta ben zaman zaman diyorum ki, “tarihte şairler şiir, edebiyatçılar ya da tarihçiler de çeşitli kitaplar yazıp sultanlara ithaf etmişler, onlara armağan etmişler ve bunlardan da pek çok ödüller almışlar. Onlar o ödülleri bitirdikleri için de bize bir ödül kalmadı artık.” Bu yüzden de tarihçinin bir şeyi olmaz. Edebiyatçının ya da sosyal bilimlerle uğraşan kimsenin de bir şeyi yoktur. Bu konu ile ilgili bir hikâye anlatayım: Çölde bir bedevi, yani bir çöl Arabı bir yolculuk sırasında devesini çeke çeke yürürken karşısına bir filozof çıkmış. Filozof “devenin üstünde ne yükü var” diye sorduğunda, o da “çuvallın birisinde buğday, ötekinde de kum var” demiş. “Kum neden” deyince de, “deveyi dengelemek için” demiş bedevi. “O zaman” demiş “yarı yarıya buğdayı bölmüş olsaydın çuvallara, hem deve bu kadar yük taşımazdı hem de çuvallar da bu kadar yıpranmazdı ve kendin de devenin yanında değil, üstünde giderdin.” Bedevi bakmış hakikaten de dediği şey akıllı adam işi. Bunun üzerine demiş ki, “sen sultan mısın, vezir misin?” Çünkü bir insanın bu kadar şey söylemesi için akıllı bir adam olması lazım. “Hayır, değilim” demiş filozof. Bu sefer de, “herhalde bu çok varlıklı bir adam” diye düşünmüş. “Ne kadar deven, koyunun

var?” diye sormuş. Filozof devesi ve koyunu olmadığını söyleyince de, “E peki dükkânın, malın, mülkün, arazin neyin var?” Filozof, yeniden hiçbir şeyi olmadığını söyleyince de “hiçbir şeyin yok” demiş beriki, “sen nesen?” “Ben filozofum” deyince de, “yahu senin aklın sana bir fayda sağlamamış, senin aklından sana bir yarar olmamış, bana ne yararı olacak, defol git” demiş. Aynen böyledir bu mesele. Sosyal bilimcilerin kaderi bizim gibi az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde budur. Fakat Avrupa ya da Amerika gibi ülkelerde bu şekilde değildir. Bizim Türkiye’de bir makale yazdığınızda bunu bedavaya yazarsınız, zaten kimse de para mara ödemez bunun için. Ben bir zamanlar, yani yurt dışında bir yere iki-üç sayfalık bir şey yazdığım zaman yüzlerce dolar para gönderiyorlardı. Bu işler orada farklı, burada farklı şekillerde yürüyor. Öte yandan, her şey para da değil elbette, insan bazen de manen bir şeyler bulabilmeli, huzura kavuşmalı, rahat etmeli.

H.M.: Odanızda Arapça bir yazı vardı bir de...

İ.A.: Evet, “ilim rütbesi bütün rütbelerin üstündedir ya da bütün rütbelerden üstündür” diye. Bu bir hadis, Peygamberimize ait bir söz olarak naklediliyor.

H.M.: Bu daha ziyade işin manevi tarafını övmek için herhalde, peki, siz o manevi tatmini yaşıyor musunuz?

İ.A.: Benim şikâyetim yok. Belki de biraz da maddi bakımdan daha iyi durumda olduğumdan. Ben, hanımım çalışmadığı halde geçim sıkıntısı çekmedim. Benim pek öyle büyük bir geçim sıkıntım olmadı, ama pek çok arkadaşın da geçim sıkıntısında muzdarip olduğunu, bunu oldukça yoğun olarak hissettiklerini biliyorum. Ben, bu arada 1973 yılında Selçuk’tan bir hanımla evlendim. Onu pek söyleyemedik bu arada.

H.M.: Sorularımızın arasında var hocam.

İ.A.: Hanımım çalışmadığından dolayı, ben evde rahat ettim. Şimdi çalışan arkadaşların hanımlarının çocuklarını görüyorum, sabah kreşe gidecek, anaokuluna gidecek, okula gidecek, okuldan alınacak edilecek bir sürü sorumluluk. Birileri bunlarla uğraşmak zorunda. Benim bu işlerle hiç ilgim olmadı. Hayatta benim hiç yemek derdim olmadı, ama ben yemek de aramam zaten. Peynir, ekmek, zeytin bile yeter bana. Öyle evde yemek varmış yokmuş, onlar da benim için dert olmadılar yani. Ama ben ne yemek yapmayı düşündüm, ne de çocuklarımın bir şeyini düşündüm. Bir sıkıntıları olduğu zaman elbette ilgilendim, ama dersi vardır, ödevini yapacaktır, odur, budur gibi şeylerle ancak onlar bir şey sorduysa ilgilendim. O yüzden de çamaşırı,

bulaşığı, yemeği, bilemem neyi bana yük olmayınca ben daima huzurlu bir çalışma ortamı buldum. Nitekim bu işte huzurlu bir ortamınız yoksa, bu bilim zaten olmaz. Benim hocalarımın bir tanesi Firuzan Kınal'dı. Hiç evlenmemişti. 1930'larda Almanya'dan kaçan DTCF'de çalışan hocalardan bir tanesi bir gün bizim Firuzan Hanım'ı düşünceli görmüş. demiş ki, "Firuzan, hayrola bugün düşünceli görünüyorsun ne oldu?" O da (Ankara'nın kışının soğuk, o yıllarda kaloriferli evler de pek yok, kömür bulunmuş-bulunmamış) evde kömür olmadığını, annesinin evde olduğunu ve dolayısıyla kömür işini nasıl halledeceğini düşündüğünü söylemiş. Alaman da demiş ki, "valla bir araştırma, bir bilim adamı, bilim kadını eğer bunu da düşünecek olursa, bu bilim yapılmaz." Türkiye'de, artık düşünün ki, insanların yalnızca kömür değil, her gün yüz tane derdi var, her gün yüz tane şeyi düşünüyorlar. O yüzden de sorun oluyor. Ben yurt dışına gittiğim zamanlarda, oralarda yaşarken hiç başın ağrımazdı. Neden, çünkü derdim yoktu, ama Türkiye'ye gelince, sabahdan akşama kadar yüz kişi geliyorsa yüzünün de ayrı bir derdini dinliyorum. Hâlbuki hepsi de basit şeyler. Ama sonuçta sistem dert üretiyor, çözüm değil. Birisinin bunları, bu dertleri çözüme kavuşturması gerekiyor. Bundan dolayı da bir sürü gereksiz şeyle uğraşmak zorunda kalıyoruz. Türkiye'nin sistemi ve düzeni bu...

H.M.: Uzun yıllar devam eden mesleki yaşantınızda birçok öğrenci yetiştirdiniz. İftiharla söylüyorum, bunlardan biri de benim. Yetiştirmiş olduğunuz öğrenciler, bugün Türkiye'nin her yerinde hem akademik sahada hem eğitim sahasında görev yapıyorlar. Bunlara dönüp baktığınız zaman ne hissediyorsunuz? Bize biraz da bundan söz eder misiniz?

İ.A.: Evet, benim öğrencim olan ve şimdi akademisyen ya da öğretmen olarak çalışan çok sayıda insan var. Bunların içinden artık profesör olanlar da var. Kuşkusuz bu durum insanı mutlu ediyor. Şu anda hem kendi çalışmaları ile ilgilenen hem de öğrenciler yetiştiren epeyce öğrencim var. Bu öğrencilerimin önemli bir bölümü Ankara'dalar. Ayrıca bizim kendi bölümümüzde [Ege Üniversitesi Tarih Bölümü] de var. Ben geldikten sonra asistan olup da benim yanımda doktora yapan ve sonra profesör Mehmet Hoca⁴ var mesela. Başkaları da var elbette, ancak Mehmet Hoca en somut örneğidir öğrencilerimin. Ben geldiğim zaman benim yanıma asistan olmuş ve doktorasını yapıp profesör olmuş bir insandır. Bu durum insana elbette mutluluk veriyor, huzur veriyor.

⁴ Mehmet Ersan

H.M.: Çok güzel bir hayatınız var hocam, kitaplar-makaleler kaleme almak, binlerce kitap bağışlayarak kütüphane kurulmasına vesile olmak ve sayısız öğrenci yetiştirmek. İnşallah biz de mesleki hayatımızda sizinle aynı yoldan gidebiliriz. Hocam, müsaadenizle özel hayata girelim biraz. Bunu mülakatın başında sormuştum, ama çok kısa geçmiştik. Aileniz, anne ve babanız mübadildiler. Mübadele ile ilgili anlatmış olduklarından biraz söz edebilir misiniz? Mesela Türkiye'ye gelirken demiryolunu mu kullanmışlardı, yoksa karayolunu mu?

İ.A.: Gemiyle gelmişler. Her şeyi getirme izinleri olduğu için, getirebildikleri ineklerini bile getirmişler. Kuşkusuz bütün inekleri getirmek mümkün değilmiş, fakat süt verenlerden, “orada bize lazım olur” diye, sütünü sağdıkları ineklerden bir-iki tane getirmişler. Dolayısıyla bunlar kullanılan yolları takip ederek değil de, yanlarında hayvanlar olduğu için, dağların eteğinden eteğinden Selçuk'a kadar gitmişler. Burada, kendilerine, “siz Kuşadası'na gideceksiniz” denmiş. Nitekim yaya bir şekilde Kuşadası'na doğru giderlerken, “hayır” demişler bu sefer, “siz Kuşadası'na değil Çirkince'ye gideceksiniz.” Bu sefer de geri dönerek Çirkince'ye gitmişler. Bunun dışında, annemin köylülerinden bir kısmı Denizli'dedir. Güzelçamlı'da, Didim'de ve bir de Menemen'in Seyreköyü'nde akrabalarımız var. Aile bu kadar dağınık bir durumdadır yani. Nihayetinde Çirkince'ye gitmişler. Zeytin ağacını ilk gördükleri zaman, kendi köylerinde, memleketlerinde zeytin ağacı olmadığından dolayı zeytini bilmiyorlar elbette, “keçilere falan yedirmek için iyi, fena değil” demişler. Öte yandan Şirince Rumlarının esas arazileri Selçuk'taydı. Yani Şirince'de zeytinlikler vardı, ancak tarla, bahçe ve bağ gibi şeyler Selçuk'taydı. Bizimkiler burada tarla olmadığını görünce Selçuk'a gitmek, orada yaşamak istemişler. Fakat hükümet Selçuk'a gelmelerine müsaade etmemiş. Öte yandan daha sonraları, 30'lu yıllardan itibaren Selçuk'a inme izni verildiği zaman, Şirince'den Selçuk'a inen insanların pek çoğu sıtmadan dolayı hayatlarını kaybetmişler. Benim kendi küçüklüğümde bile Selçuk'un en büyük derdi sıtmaydı. Şimdi elbette belediyeler bu işleri hallettiler. Efes harabelerinin bulunduğu yerlerde 1960'lı yıllarda tütün ekerdik, ama yaşamazdı sivrisinekten ve sıtmadan. O zamanlar, en büyük ilaç da kinindi. Kininle yaşardı insanlar ve herkes sıtmadan yerlere serilir, yatar ve hasta olurdu. Şirince'ye o dönemlerde haddinden fazla insan getirilip yerleştirilmiş. Giritliler ve Arnavutlar varmış mesela, ayrıca Drama tarafından da epeyce insan getirilmiş. Yani sadece Müştianlılar değil, Kulalılar, Doyranlılar da varmış

getirilenler içinde. Aslına bakılırsa, çok fazla insan getirilmiş Şirince'ye, gereğinden çok daha fazla. 30'lardan itibaren yasaklamalar kaldırılınca, hem Şirince'de Selçuk'a hem de Selçuk'tan Şirince'ye falan gidip gelmeler olmuş. Daha önce de söylemiş olduğum gibi, benim küçüklüğümde Selçuk çok basit, küçük bir Anadolu kasabası durumundaydı. Buradaki birçok eve su ve elektriğin gelişi 1950'lerden sonradır.

H.M.: Çocukluğunuzun geçtiği Selçuk'taki evinizi anlatır mısınız?

İ.A.: Selçuk'taki evimiz... Bir kere Selçuk evlerinin hemen hemen hepsinin küçük veya büyük bir avlusu vardı. Bunun dışında tarla-bahçeyle uğraştığımız için hayvanlarımız da vardı. Hayvanlar için damlar vardı. Ufak değildi yani evimiz, genişti. Bizim şimdiki evimiz, o zamanlar Selçuk'un kıyısı sayılırdı. Çünkü ufak bir yerde, Tahsin Ağa Camii'nin yanındaydı ve bizim evin arka tarafında artık ev diye bir şey yoktu. İki-üç tane ev vardı bizim sokakta. Fıstıkçı Ömer amcanın evi vardı. Bu komşumuz arabacılık yapar, arabası ile eşyalar taşırdı. Onun yanında Ziya Amca diye birisi vardı, o da demiryollarında makasçılık yapardı. Diğeri de şimdi müteahhitlik yapan bir arkadaş ve bir de Arnavut Sadık Amca vardı. Bizim evin tam karşısında Ferahlı'nın yağhanesi vardı ve onun arkasında artık ev diye bir şey yoktu, orası incir bahçesiydi. Bizim evden çamlıktaki tünellere kadar her şey görünürdü, tünellere girilip çıkılırken bizim evden görünürdü. Yani o zamanlar Selçuk'ta ev diye bir şey yoktu ve nitekim 80'lere kadar da olmadı. Bizim mahallemiz, dediğim gibi, adeta Selçuk'un kıyısıydı. Zaten Selçuk'un bizim tarafımızdaki kısmında pek fazla bir şey yoktu. Çarşı dardı. Fakat uzunluğu epeyce vardı ve insanlar bizim evin kıyısına kadar gelirlerdi. Hani Nasreddin Hoca'ya sormuşlar, "dünyanın merkezi neresi?" "Ayağımın bastığı yer" demiş. Belki bizim ev de şimdi Selçuk'un tam ortasıdır benim hesabıma göre.

H.M.: Eviniz neyle ısıtılırdı hocam?

İ.A.: Öncelikle, o zamanlar soba bile olmadığını size söyleyeyim. Zeytin ve incir ağaçlarımız çok olduğu için yakıt sıkıntısı yoktu, fakat kömür diye bir şey de yoktu. incir odunu tek başına çok iyi ısıtmaz, ancak zeytin odunu ile birlikte yaktığımız için idare ederdi. Fakat evler eski usul yapılmış olduğu için, rüzgâr estiği zaman kapısından, penceresinden evin her tarafına girer, bir tarafından çıkardı. Onun için de yine pek fazla ısındığını söyleyemeyiz. Elektrik de yoktu o zaman... Sanıyorum ben dördüncü ya da beşinci sınıftayken elektrik gelmişti. Kuşkusuz o elektrik büyük bir nimetti. Her ne kadar dinamo sistemiyle çalışsa da, yine de gece aşağı yukarı 11.30'lara kadar çalışırdı. Bir de suyun

olmayışı... Öte yandan günler uzundu sanki, çocukluğumuzda günler geçmiyordu. Şimdiki şehir hayatı gibi değildi. Belki de herkes çok meşgul olduğu için şimdi günler çok çabuk geçiyor. Ömrümüzün çabuk geçtiğini düşünürüz. Halbuki o zamanlar bize günler de yıl gibi gelirdi. Çünkü Selçuk'ta eğlenilecek, gezecek yer yoktu. Denize gitmek diye bir şey de yoktu. Denize gitmek, Selçuk'ta 1960'lardan sonra görülmeye başlandı. Mesela Pamucak o kadar yakın olduğu halde oraya gitmek mümkün değildi. Gidilemezdi de. Pamucak'a giden bir vasıta yoktu çünkü. Yazın da tütünle ve incir ile uğraşılır, denize gidilemezdi. Radyo bile sayılı insanın evinde vardı. İstanbul gazeteleri gelmezdi o yıllarda. Zaten Türkiye'de 80'li yıllarda iyice gelişen basın-yayın faaliyetleri o yıllarda pek yaygın da değildi. Onun dışında İzmir'de çıkan Yeni Asır, Ege Ekspres ve Demokrat İzmir gibi gazeteler sabah saat dokuzdaki Denizli treniyle Selçuk'a gelirdi. O zamanki trenler de şimdiki gibi mazotlu veya elektrikli olmadığı, yani kömür ya da odun benzeri şeylerle çalıştığı için Selçuk'ta yarım saat falan kalır, hem sularını alır hem de kazanlarını kaynatırlar ve Çamlık yokuşuna ancak öyle çıkabilirlerdi. O yokuşu çıkmaları başka türlü mümkün değildi. Bu trenler zaman zaman Çamlık yokuşunda kalır ya da Çamlık yokuşundan inerken bazen frenleri tutmaz ve Koskan'a kadar giderlerdi. Tren yarım saat Selçuk'ta durup da yeniden yolculuğa hazırlanırken, yarım saat içinde kim gazete alacaksa istasyona gider ve gazetesini alırdı. Bir de akşam altı treni vardı. O da yarım saat kadar dururdu. O yıllarda Selçuk'un şişçileri ile ayrıntı çok meşhurdu, yoğurdu da çok meşhurdu. Velhasıl Selçuk o yıllarda bu şekildeydi.

İ.A.: Selçuk çarşısında hangi dükkânlar vardı?

İ.A.: Selçuk çarşısında kasaplar vardı. Bunlar genellikle Giritliydi. Bunun dışında yoğurtçu ve peynirciler de genellikle Giritliydi ve bu sektör hâlâ daha onların kontrolündedir. Beş-on tane kadar da demirci vardı. Bunlar şimdi adlarını Roman diye değiştirdiğimiz Çingene vatandaşlardandı. Bunların içinde birkaç tanesi de Müştianlıydı, ama Müştian demircileri dilencilik yapmazlardı. Çingeneler asıldı, dilencilik yapmazlardı. Çok fazla da çalışmazlar, hemşerilerine yaptıkları ufak tefek işlerle geçinirlerdi. Fazla zahmete gelemezler, tütün işlerine falan gitmeler bile pek çalışmazlardı. Bunların dışında, Selçuk'ta bakkal diyebileceğimiz bir ya da iki kişi vardı. Çünkü Selçuk'un potansiyeli yoktu, köyü falan da yoktu Selçuk'un. Öte yandan Selçuk Kuşadası'na bağlı bir nahiye olduğu ve bütün devlet daireleri de Kuşadası'nda olduğu için, Selçuk'un içinde herhangi bir devlet dairesi de mevcut değildi.

Fakat hükümet tabibi olarak Selçuk'ta her zaman bir tane doktor bulunmuştur, ama sıhhiyecisi ama doktor, muhakkak birisi o işi yapmıştır.

H.M.: Hocam daha önce kısaca değindiniz, fakat yeterli değil elbette. Bize biraz da evliliğinizden söz eder misiniz? Yine Selçuk'tan, Selçuklu bir hanımefendi ile evlendiğinizi biliyoruz biz.

İ.A.: Evet, öncelikle söyleyeyim ki, bizde yıllarca birbirini tanıyıp, konuşup, görüşüp ve yaşayıp evlenme yoktu. Ayrıca ben Selçuk'ta oturmadığım için pek fazla bir şeyim de mevcut değildi. Fakat artık belli bir yaşa gelmiştim. Üniversitede çalışıyordum ve yurtdışına gidip geliyordum. Ailem sürekli evlenme zamanımın geldiğini söylüyordu. Ankara'da bazı insanlarla olur mu olmaz mı diye düşündüysem de, o şekilde olmadı. Bazı işler şansla alakalı. Öte yandan Selçuk'ta da kimseyi tanımadığım gibi, aklıma gelen biri de yoktu. Bizim hanım tarafıyla iyi görüşen bir Mustafa amca vardı. Bir vesileyle o böyle bir şeyi akıl ve bu şekilde oldu evlenmem. Bizim hanımın ailesinin bir tarafı Mora'dandır. Kuşadası'na gelmişler. Hem Kuşadası hem de Selçuk'ta yaşamışlar, halen de yaşamaya devam ediyorlar. Kuşadası'nda bir miktar malları mülkleri var. Selçuk'ta da arazileri var, tarımla uğraşıyorlar. Kuşadası'nda da otel gibi bazı turistik tesisleri falan var, ama mütevazı insanlar. Kendi hallerinde yaşıyorlar. Ayrıca bu ailenin bir üyesi 40'lı yıllarda Selçuk'ta kısa bir zaman belediye başkanlığı da yapmış. 73'te evlendik biz eşimle. Tabii ki Ankara'da yaşadık.

H.M.: Evlilik süreciniz nasıl işledi hocam?

İ.A.: Biz nişanlanacaktık, ama Selçuk'ta değil de İzmir'de falan karşılaştık tanımadık birbirimizi. Evlenmemize az bir zaman kala askerlikten izinle geldim. Eşya falan bakacaktık. O yıllarda mobilyacılar şimdi olduğu gibi Karabağ'da değil, Kemeraltı'ndaydı. "Siz gidin eşyayı falan bakın beğenin, sonra biz pazarlığını yapar parasını öderiz" dediler bize. Bunun üzerine biz de İzmir'e geldik hanımla. Nişanlıydık ve iki ay sonra da evlenecektik. İzmir'de tanıdığımız bir abimize rastladık. Hatırlıyorum da, çok utanmıştık onu görünce. Böyledi o zaman hayat, herkes birbirini tanırdı. Gerçi aileler öyle pek tutucu falan değillerdi, ancak bir dedikodu olur, laf çıkar diye de çok hoşgörülü davranmazlardı. Benim çocuklar şimdi çok şaşırıyorlar, "nasıl böyle bir şey olur" falan diyorlar. "Olur tabii" diyorum, "bak siz yürütemiyorsunuz bu işleri, biz ise hiç sıkıntı çekmedik evliliğimizde. Hiç kavgamız, gürültümüz, derdimiz yok. Siz üç-beş günde bir sürekli kavga edip boyuna ayrılıyorsunuz, bizim böyle dertlerimiz olmadı hiç." Ama dediğim gibi, bizim hanım da pek sakindir.

Hasan Mert

Her zaman söylerim, şöyle veya böyle Mustafa Kemal Paşa'nın hiçbir zaman tam bir aile hayatı olamadı. Kuşkusuz bunun çeşitli sebepleri vardır, o ayrı mesele. Fakat öte yandan İsmet Paşa'nın çok düzenli bir aile hayatı olmuştur ve çocukları da aynı şekilde bu düzenli hayatı sürdürüyorlar şimdi. Sağlığında İsmet Paşa'ya bir kere soruyorlar: “Paşam bütün siyasetçilerin ailelerinin dedikodusu yapılıır. Hanımı şöyle oldu, çocukları böyle yaptı, kızı böyle oldu bilmem ne diye. Sizin hiç dedikodunuz yok, sizin ailenizde hiç mi kavga yok, gürültü yok, geçimsizlik yok.” Paşa da şöyle cevap veriyor: “Hanım bağırınca ben susarım, ben bağırınca da hanım susar.” Kuşkusuz geçinmenin yollarından birisi de budur. Gerçi bizim pek bağırarak kadar sıkıntımız da olmadı, ama ben şunu da söylüyorum: Ben, hayatta şansa bağlı şeylere pek fazla itibar etmem. Piyango bileti falan da almam mesela. Nadiren hanım yılbaşında alır, o zaman ben de ortak olurum. Şimdiye kadar henüz bir şey çıkmadı. Ayrıca bizim hanım her Cuma ve Cumartesi loto doldurur. Kayınvalideyle kayınpeder de doldururlardı. Hiç bir şey çıktığı yoktu da, o ayrı. Dediğim gibi, sosyal bilimciler hediyeleri, ödülleri eskiden alırlardı, şimdi onlar için böyle şeyler kalmadı. Hayatta şans diye bir şey olduğuna son yıllara kadar inanmazdım. Son yıllarda karşılaştığım bazı şeylerden sonra “demek ki şans denilen şey varmış” diyorum. Bazı insanlar şanslı dediklerinde bu doğru. Şans var bazı insanlarda. Mesela ben de, hanımı almakla, hayatım boyunca devam edecek bir şans kullanıdım. Yani şansımı bir kere kullandım, onun için bana piyangodan, şuradan, buradan bir daha bir şey çıkmaz. Ben bir kere o şeyi kullandım, bana iyi şans vurdu. Hakikaten de hanımımından çok memnunum.

H.M.: Çocuklarımız da var hocam.

İ.A.: Üç tane çocuğumuz var. Büyük olan Mehmet Avşar, ortancası Lale Barçın, daha küçüğü de İlhami Çağrı. Bunların adlarının bir tanesi aile büyüklerinin adıdır. Mehmet benim babamın, Lale de kayınvalidem, İlhami de hanımımın doktor olan dedesinin adı. Kızımıza Lale isminin verilmesini onlar istediler, doktorun ismini ise ben istedim. Çünkü benim doktora çok büyük saygım vardı. Diğer isimler de tarihimizden olan isimler. Şimdi Avşar adı geçince herkes Hülya Avşar'ı biliyor. Ondan dolayı da ortaokul yıllarında ya da lise yıllarında, oğlum, “benim bu ismimi nerden Avşar koydun, herkes Hülya Avşar diye söyleyip duruyor” derdi. Ben bu ismi koyduğum zaman Hülya Avşar'ın adı sanı yoktu ortalıkta. Bu isimler, benim tarihten seçtiğim isimlerdi. Barçın'ı ismini kimse bilmez mesela, duymamıştır, oysa tarihimizdeki kadın hükümdarlardan, sultanlardan biridir. Çağrı Bey'i söylemeye gerek yok,

Prof. Dr. İsmail Aka ile Mülakat

ilk Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in kardeşi. Çocuklarımla hepsine iki isim koymak istedim. İki isim belki resmi yazışmalarda problemlilik oluyor, ama bana göre, bazı şeyleri yaşatmak için de bu isimlerin konulması gerekiyor. Büyük oğlan Ziraat Fakültesi'ni bitirdi. Doktora da yaptı, ama Selçuk'ta tarım işleriyle ilgileniyor. Bir de zeytin yağı fabrikası işleri var, onlarla uğraşılıyor. Lale Barçın, Bilkent'te Amerikan Kültürü okudu. Küçük oğlan beyefendidir, ötekilerden biraz farklıdır. Çok kitap okur. Güncel olaylarla falan ilgilenir. Uluslar arası ticaret okudu, şimdi master yapmayı düşünüyor. Çocuklarımızın hepsi de birkaç dili bilir ve konuşurlar.

H.M.: Hocam bizimle mülakat yapmayı kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz.

İ.A.: Ben size teşekkür ederim.

H.M.: Eksik olmayın, sağ olun.